

Publieke opinie is vatbaar voor manipulatie

Wie bepaalt wat wel of niet onder discriminatie valt?

Wie alles wat hij ziet en leest even serieus neemt, is de hele dag bezig zich zorgen te maken. Waar moeten we ons druk om maken en wie bepaalt dat? Theo Boer adviseert vooral het hoofd koel te houden en zelf te oordelen.

We zijn panisch geworden voor terrorisme en daarom moest het station van Den Bosch uitgekamd worden.
Foto ANP Marcel Antonisse

Iedereen kent ze wel: plaatjes waar je eerst niets in herkent, maar op enig moment lukt het en ontwaart je een boom, een huis, een mens. Of je kent de beeltenissen die zowel een eend als een konijn kunnen zijn, of zowel een gekromd vrouwtje en een fiere jongedame. Het is maar net hoe je kijkt. Onderscheiden heet dat. Onderzoeken hebben aangetoond dat de meeste lezers woorden kunnen lezen waarvan de letters door elkaar staan, zolang de eerste en de laatste letter maar kloppen. Wie heeft leren onderscheiden kan razendsnel de meest essentiële dingen op een blad papier onderscheiden.

Zulk onderscheiden moet ook betekenen dat je bepaalde dingen juist niet ziet. Als een kind niet leerde om uit de veelheid van indrukken een selectie te maken en zich te concentreren, zou het letterlijk omkomen vanwege de vele indrukken. Wie de krant leest, is op dat moment niet bezig om de honderden andere dingen te bekijken die zich in de ruimte om hem heen bevinden. En zo horen veel mensen een ventilator pas op het moment dat hij afslaat, valt het doorgaans niet op hoe iemands haar zit totdat hij bij de kapper is geweest en herinneren mensen zich soms niets van een paar minuten lopen en fietsen

terwijl ze wel degelijk hebben uitgekeken.

Dat 'zien' geen bewust en objectief proces is mag dan van pas komen, maar maakt ons ook kwetsbaar en feilbaar. Misschien maken we ons wel druk over trivialiteiten en zien we essentiële dingen over het hoofd. Het hemd is nader dan de rok: dingen die

Laten we het eigen oordeelsvermogen niet uitbesteden aan anderen

ons van nabij aangaan, lijken vele malen belangrijker dan leed van anderen. Bovendien kan wat wij zien (of menen te zien) mede zijn beïnvloed door bewuste actie van anderen.

Definitie

Dat begint al met wat we de definitiemacht noemen: wie definieert er begrippen als discriminatie, fundamentalisme, zelfontplooiing, humaniteit, geaardheid, catastrofe of onleefbaar? Omdat ze zo vanzelfsprekend worden gebezigd zijn velen van mening dat deze begrippen betrekkelijk helder zijn. Maar niets is minder waar. Er is een continue strijd gaande over wat er 'aan de hand' is, wat 'het probleem is', wat onze morele verantwoordiging verdient.

Neem de theorie dat de aarde opwarmt door menselijk toedoen. Daargelaten of er wel goede tegenargumenten bestaan, is inmiddels wel duidelijk dat sommigen minder uit zijn op waarheidsvinding dan op het zeker stellen van belangen: producenten van alternatieve energiebronnen, deelnemers aan internationale fora en

wetenschappelijk onderzoekers. De inval van 'klimaat-agente' Sophie Hilbrand in het Acht-uur journal in juli 2007 is, net als *Climategate* en andere ontdekkingen dat er met onderzoeksgegevens is geknoeid, een signaal dat sommigen bereid zijn om ver te gaan teneinde de publieke opinie om te buigen.

Global warming is maar één voorbeeld. In de jaren zeventig zouden de Russen komen, tien jaar later waren er de gevaren van kernenergie en de zure regen, op 1 januari 2000 zouden alle computers crashen, in de afgelopen tien jaar zijn we ronduit panisch geworden voor terrorisme en fundamentalisme, intussen hebben we nog gesidderd voor de vogelgriep en de Mexicaanse griep en

moet volgens sommigen de echte economische crisis nog komen.

Ook zijn we massaal gaan geloven dat discriminatie van homoseksuelen door christelijke organisaties één van de ernstigste bedreigingen vormt voor de rechtsstaat, zijn we gaan geloven dat we met behulp van stamcellen allemaal negentig of ouder worden. We zijn bang dat onze pensioenen in de zakken van bankiers verdwijnen, vinden het een schande als dokters geen einde maken aan een eenzaam en zinloos bestaan. We zijn boos over de files én bang voor het rekening rijden, en worden ook nog eens in onze privélevens geteisterd door diagnoses waarvan we het bestaan tot voor kort niet eens kenden. Eén ding is zeker: in bijna alles waar wij ons druk over maken, zijn ook belangen en selectieve waarnemingen in het spel.

Oordeelsvermogen

Degenen die van lieverlee in samenlevingstheorieën zijn gaan geloven maken het probleem intussen alleen maar erger. Juist omdat samenlevingen niet kunnen worden aangetoond kan Jan en Alleman met het verspreiden van een gerucht ('Op 11 september 2001 zijn opvallend veel Joden niet naar hun werk gegaan') op zijn beurt een discussie manipuleren. Het hoofd koel

houden dus, en in alle berichten en discussies blijven zoeken naar elementen van waarheid en redenen voor echte zorg.

Laten we het eigen oordeelsvermogen dus niet uitbesteden aan anderen - niet aan de krant, niet aan de redactie van een actualiteitenrubriek en niet aan een voorlichtingscampagne van de overheid. Gelovigen hebben een belangrijk voordeel: zij vertrouwen dat er een Waarheid bestaat die zich van menselijke duidingen en manipulaties niets aantrekt en die we, net als een kind dat leert lezen, met vallen en opstaan kunnen leren onderscheiden.

En zo kan het zijn dat een berichtje van tien regels in de zijkolom van de krant bij nadere lezing meer reden tot zorg, voorbede of dankzegging geeft dan een vette kop op de voorpagina van de ochtendkranten, en soms kan een enkele Schriftelezing meer aan het onderscheidingsvermogen bijdragen dan een avond lang actualiteiten kijken.

Theo Boer

Dr. Theo Boer is universitair docent Ethiek aan de Protestantse Theologische Universiteit (PThU) te Utrecht.